2 EXEGÉZA 1MJŽ 1, 1-2

2.1 1Mjž 1, 1

„ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν“[1]

„Na začiatku utvoril Boh nebo a zem.“

„Ѣ҆з начáлѣ сотворѝ бг҃ъ нéбо и҆ зéмлю.“

„В начале сотворил Бог небо и землю.“

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ

„Na počiatku stvoril Boh nebesia a zem.“

Už samotný názov prvej knihy Mojžišovej, ktorú tiež nazývame Genezis, hovorí o vzniku a zrodení a tento názov sa udomácnil a bol prevzatý z pôvodného názvu z gréčtiny. V hebrejčine je táto kniha nazvaná "Berešit" a dostala názov podľa začiatočných slov "Na počiatku". V cirkevno-slovanskom i ruskom preklade sa uchoval rovnaký názov a to Бытие. Všetky tieto názvy vlastne hovoria o počiatočnom vzniku foriem života a bytia.

Samotné slová "na počiatku", hebrejsky - "berešit", grécky –"„Έν αρχη", latinsky „in principio“ hovoria o akomsi pohybe a prechode z večnosti k času.

„Na počiatku“ - rozumej na počiatku času, na začiatku Božej činnosti navonok. Predtým nejestvovalo nič, okrem Boha[2]. „Stvoril“, hebr. bara t.j.

---

[1] Poznámka autora. V celej tejto knihe bude ako prvý verš Svätého Písma uvedený grécky originál zo Septuaginty podľa verzie A. Rahlfsa, Stutgart 1979; ako druhý text bude privedený do slovenčiny zo Septuaginty podľa Genezis, Trnava 2008; ako tretí text bude preklad privedený cirkevnoslovanský preklad Библия - Книги Священного Писания Ветхаго Завета на Церковнославянском языке. Москва 1993; ako štvrtý bude uvedený preklad do ruštiny vydanie Moskovskej patriarchie, Moskva 1956. Ako predposledný bude hebrejský text Svätého Písma Starého Zákona - KITTEL, R.: *Biblia Hebraica*. Stuttgart 1937.Ako posledný preklad do slovenčiny hebrejského- mazoretského textu – Biblia Hebraica Stuttgartensia podľa Genezis. Trnava 2008.

[2] Existuje „provokačná“ otázka, ktorú zadávajú „filozofi, neveriaci skeptici či ateisti“ a to, že „kto stvoril Boha?“ Aby nás vyprovokovali. Avšak s takouto otázkou som sa minule stretol bežne na hodine náboženstva, keď sme preberali stvorenie sveta. Náboženskí myslitelia,

urobil z ničoho. Sloveso v tejto forme vyjadruje výhradne činnosť Božiu, a to nezávisle na hmote. „Boh“, ktorého nik nestvoril, lebo On má príčinu svojho bytia v sebe samom, je večný. „Nebo a zem“ – tieto slová tu značia svet, vesmír. Slovo „svet“ sa totiž v hebrejčine nevyskytuje[1] Sv. Ján Zlatoústy hovorí: *„Prečo Boh stvoril nebo a potom zem? Prečo spočiatku stvoril strechu a až potom základy – fundament? Pretože On sa nemusí riadiť podľa prírodných zákonov a nemusí konať tak ako tvorí človek. On je totiž Stvoriteľom a Umelcom, ktorý stvoril prírodu aj umenie. Všetko, čo je stvorené, je prejavom Božej vôle.“*[2]

Origenes hovorí: „Čo je počiatok všetkého, ak nie Boh náš a Spasiteľ všetkých[3] Isus Christos narodený pred každým človekom – každým stvorením?[4] A tak v tomto Počiatku, t.j. v Svojom Slove stvoril Boh nebo a zem. Takže evanjelista Ján[5] hovorí vo svojich prvých veršoch svojho Evanjelia: „Na počiatku bolo Slovo a Slovo bolo u Boha a to Slovo bolo Boh. Ono bolo na počiatku u Boha. Všetko povstalo skrze Neho a bez Neho nepovstalo nič z toho, čo povstalo“[6]. Zároveň Origenes dodáva: „Tu sa nehovorí o akomsi obyčajnom[7] počiatku, ale rozpráva sa tu o nebi a zemi a

---

proroci, svätí otcovia vždy hovorili, že Boh bol vždy, nebol nikým stvorený, ale On všetko stvoril. Existoval pred stvorením sveta a bude existovať aj po zániku tohto sveta.

[1] HERIBAN, J., cit. dielo, s. 43.

[2] ЗЛАТОУСТ, И.: Гомилии на Книгу Бытия 1.3. TLG 2062.113,54.585. 15-20. *Библейские комментарии отцов Церкви*, s. 2.

[3] 1Tim 4, 10 – *„Preto sa namáhame a zápasíme, lebo máme nádej v živého Boha, ktorý je spasiteľom všetkých ľudí, najmä veriacich.“*

[4] Kol 1, 15-16 – *„On je obraz neviditeľného Boha prvorodený zo všetkého stvorenia, lebo v ňom bolo stvorené všetko na nebi a na zemi, viditeľné i neviditeľné, tróny aj panstvá, kniežatstvá aj mocnosti. Všetko je stvorené skrze neho a pre neho.“* Prof. J. Heriban s. 2464, vysvetľuje pojem „tróny“, ktorý v židovských náboženských predstavách a terminológii (porov. Ef 1, 21) označuje celú hierarchiu anjelských bytostí.

[5] Jn 1, 1-3.

[6] ОРИГЕН: Гомилии на Книгу Бытия 1.1. Cl. 01986 (A), 1.1.1.2-6. *Библейские комментарии отцов Церкви*, s. 2.

[7] V ruštine je použitý výraz - временном начале.

všetko je stvorené „v Počiatku“ t.j. v Spasiteľovi.“[1] Blažený Augustín hovorí: „Pod nebom a zemou treba chápať prvotnú, bezforemnú matériu, ktorá nevysloviteľným spôsobom na príkaz Boží sa rozmiestňuje tam, kde treba. Tak bolo nebo a zem v akomsi stave „prvotného chaosu“, kde Boh – „Umelec“ začína dávať všetkému formu a svoje miesto“[2]. Zároveň treba chápať, že na počiatku nebol chaos, ako to učí mytológia, ale išlo o Boží stvoriteľský čin[3], t.j. všetko sa tvorí podľa istého Božieho poriadku.

Kozmos, svet a hmota nie sú večné ako si to mysleli veľkí filozofi a myslitelia ako napr. Herakleitos, Platon[4], Aristoteles, Pytagoras a ich stúpenci, inakšie by Boh určite tento „dôležitý“ poznatok zjavil cez Mojžiša. Hmota i jej forma existujú vďaka Bohu, pretože všetko má svoj počiatok v Bohu a nič nemôže vzniknúť samo od seba[5].

Sv. Bazil Veľký už v 4. storočí sa k tomu vyjadruje týmito slovami: *„Niektorí takto nesprávne rozmýšľajú nad Božím plánom stvorenia. A to, že forma bola daná svetu múdrosťou Stvoriteľa, avšak hmotu už hotovú použil Tvorca odkiaľsi zvonku. Tak vznikol zložitý svet. Od jedného počiatku zobral matériu – hmotu, podstatu a ďalšie t.j. formu, črty, obraz dostal od Boha. Takéto názory však popierajú to, že Boh je všemohúci a že stvoril všetko a robia z Boha akési skladača, ktorý odkiaľsi čosi zobral a sám sa iba málo zapríčinil, aby ich priviedol v bytie. Nech*

---

[1] ОРИГЕН: Гомилии на Книгу Бытия 1.1. Cl. 0198 6 (A), 1.1.18. *Библейские комментарии отцов Церкви*, s. 2.

[2] ИПОНСКИЙ, А.: О буквальном смысле Книги Бытия. Cl. 0268,3.464.22. *Библейские комментарии отцов Церкви*, s. 2.

[3] *GENEZIS – Starý zákon překlad s výkladem*. Praha 1968, s. 16.

[4] Platón, ktorý išiel cestou Anaxagorasa hovorí: „Samozrejme, že Stvoriteľa – Demiurga, tvorcu tohto sveta nie je ľahko nájsť a ak ho aj nájdeme, nemôžme o Ňom rozprávať každému. Demiurg – Stvoriteľ, keď tvoril tento pozemský svet, musel ho stvoriť podľa istého dokonalého plánu – archetypu. Prahmota je večná a Demiurg jej dal iba harmonický poriadok. Takýmto spôsobom je proces tvorenia sveta procesom aktívneho Logosa v kráľovstve večného chaosu. (СВЕТЛОВ, Э., *cit. dielo*, s. 279-281).

[5] КАРЫШЕВ, И.: *Духовно нравственный мир в человеке.* Догматическое учение св. Григория Богослова о мире вообще. Москва 1891, s. 2- 3.

prestanú hovoriť svoje básnické predstavy tí, ktorí pre svoju vlastnú nemoc mudrujú a chcú zmerať všemohúcnosť, ktorá sa nedá pochopiť ľudským rozumom a už vonkoncom nie ju nejako vyjadriť ľudským jazykom! Boh stvoril nebo a zem. Nie polovicu, ale celé nebo a celú zem, celú podstatu spolu s formou."[1] Nemezios Emesský[2] hovorí: „Tí, ktorí si viac vážia učenie židov o stvorení sveta, nesúhlasia s názormi ohľadne vzniku neba a zeme. A zvlášť jedni, a tých je väčšina, vravia, že nebo a zem neboli stvorené z akejsi predtým pripravenej matérie – hmoty. Avšak Boh je Stvoriteľom všetkého. A všetko stvoril z ničoho."[3] V hebrejskom texte je pojem „stvoril" vyjadrený slovom „bara", ktoré sa užíva iba vtedy, ak tvorí Boh, ako čosi jedinečné, zvláštne, nové, obdivuhodné. Nikdy sa toto sloveso nepoužíva, ak tvorí človek. I keď pri tomto slovese „bara" nachádzame v slovníku výrazy ako vysekať, vyrezať, vytiahnuť na svetlo, urobiť, zhotoviť, ide o vlastne ľudskú snahu opisne vystihnúť to, čo robí Boh. Princíp tvorenia sa na inom mieste nazýva tajomným počiatkom ciest Stvoriteľa. Toto poetické vyjadrenie malo vystihnúť Stvoriteľovu aktivitu, ktorá ešte nebola nikdy a na ničom prejavená. „Počiatok" sa nazýva tiež „Múdrosťou[4]", čo je v hebrejskom a gréckom texte vyjadrené slovami „Chokma a Sofia".

Stvorenie sveta bolo slobodným rozhodnutím a dielom lásky Boha a nie nejakou nutnosťou. Sv. Efrém Sýrsky prirovnáva narodenie sa dieťaťa z útroby matky k počatiu sveta z vôle Božej. Sv. Feofan Zatvornik[5], ktorý sa odvoláva

---

[1] ВАСИЛИЙ, К.: Гомилии на шестоднев. 2.2-3. TLG 2040.001,2.2.31-3.3. *Библейские комментарии отцов Церкви*, s. 2-3.

[2] Biskup v meste Emez – Sýria. Grécky autor – 2. pol. 4. storočia. Autor knihy „O prírode človeka" – dielo teologicko-filozofického charakteru z kresťanskej antropológie.

[3] НЕМЕЗИЙ, Э.: О природе человека 5. TLG 0743.001,5.207-227. *Библейские комментарии отцов Церкви*, s. 3-4.

[4] Prisl 8, 22-36.

[5] ЗАТВОРНИК, Ф.: *Толкования посланий апостола Павла. Послания к Солунянам, к Филимону, к Евреям.* Москва 1895, s. 477.

na bl. Teodorita hovorí: *„Hoci stvorenie priamo neukazovalo – neodhaľovalo Božstvo, iba Bohu je vlastné tvoriť. Apoštol však podáva toto všetko tak, aby čitateľ sám dospel k záveru, že On je Boh. Apoštol dáva základ na vyznanie jeho Božstva.“* Emanuel Svetlov[1] hovorí: „Ešte v epoche, keď sa u Grékov objavili prví filozofi v Izraeli už bolo počuť hlas prorokov a boli hlásatelia učenia, ktoré sa v podstate odlišovalo od všetkých náboženstiev východu i západu. Ich učenie nebolo o akomsi abstraktnom kozmickom počiatku, ale o živom Bohu, tvár Ktorého je obrátená k ľudstvu. Sv. Ambróz Milánsky[2] vo svojom diele Šestodnev v prvej knihe „O prvom Božom akte“ poukazuje aj na nesprávne názory blúdiacich filozofov. Napr. udáva názory Aristotela, ktorý si myslel, že existujú dva počiatky – matéria a forma a za tretí počiatok považoval Demiurga – operátora, ktorému je daná schopnosť tvoriť z tejto matérie. Aristoteles sa vyjadroval vo svojich dielach, že svet bol a vždy bude. Platón tvrdil, že svet nebol vždy, ale dodával, že vždy bude existovať. Tretia skupina filozofov zastávala názor, že svet nebol – neexistoval vždy, ani vždy existovať nebude. Ďalej tento milánsky biskup hovorí: „Svätý Mojžiš inšpirovaný Božím Duchom vedel, že ľudia budú blúdiť a mať nesprávne názory a preto povedal: „Na počiatku stvoril Boh nebo a zem“, kde poukazuje na počiatok Stvoriteľa sveta a matérie, aby každý spoznal Boha ako bytosť, ktorá bola pred stvorením sveta a sám bol počiatkom všetkého“. Evanjelista Ján túto pravdu potvrdzuje slovami: „Všetko povstalo skrze neho a bez neho nepovstalo nič z toho, čo povstalo.“[3] Taktiež milánsky exegéta[4] v súvislosti s počiatkom poukazuje na

---

[1] СВЕТЛОВ, Э., *cit. dielo*, s. 329. V prípade záujmu pozri СВЕТЛОВ, Э.: *Вестники Царства Божия*. Брюссель 1972, s.7-647.

[2] Pozri *Божественное откровение и современная наука*. Москва 2001, s. 12-13. Sv. Ambróz Milánsky venuje problematike počiatku prvé štyri kapitoly svojej knihy.

[3] Jn 1, 3.

[4] РОУЗ, С., *cit. dielo*, s. 107.

citát od evanjelistu Jána[1] „ Ja som Alfa i Omega, hovorí Pán Boh, ktorý je, ktorý bol a ktorý príde, Všemohúci“ a hovorí: Skutočne On je Ten, ktorý je počiatkom všetkých vecí kvôli aktivite svojho Božstva a On je aj tiež koniec. Preto na počiatku On – Boh Otec stvoril prostredníctvom Christa – Logosa nebo i zem.“

Boh, hebrejský Elohim. Boh je obyčajné semitské slovo El, čo označuje silného a mocného. Používali sa tiež iné varianty na vyjadrenie Boha a to El, Ílu, Allah. Pojem Elohim, je množné číslo od Eloach, ktoré sa v Starom Zákone veľmi riedko používa a to iba v poetických textoch napr. v knihe Jób. Množné číslo vyjadruje plnosť bytia. Celá biblická zvesť o stvorení sveta a človeka je nasmerovaná proti polyteizmu, s ktorým židia vďaka okolitým národom dlhodobo zápasili. Zaujímavé je, že semiti pôvodne nazývali Božstvo – termínom „iláni“ t.j. bohovia, hoci tým mysleli Boha ako jedinú bytosť. V hebrejskom jazyku sa nenachádza slovo „bohyňa“ a v nevyhnutných prípadoch museli posvätní autori biblických kníh používať slovo mužského rodu. [2]

[1] Zj 1, 8.
[2] МЕНЬ, А.: *Исагогика*, *cit. dielo*, s. 108.

2.2 Nebo

Apoštol Pavol hovorí: *„Viera je základom toho, v čo dúfame, dôkazom toho, čo nevidíme. Ňou si predkovia získali dobré svedectvo. Vierou chápeme, že Božie slovo stvárnilo svety tak, že z neviditeľného povstalo viditeľné.“*[1] Biskup Averkij[2] hovorí: *„Iba viera nám pomáha pochopiť, ako Boh mohol stvoriť viditeľný svet z ničoho a v čase. Rozumom je ľahšie si predstaviť, že matéria je večná a že z nej vzniklo všetko cestou vývinu a prirodzených zákonov ako učia materialisti. Veriaci však veria, že svet stvoril Boh.“*

Hebrejské slová „haššamajim we et ha ares“ – „nebo a zem“ označujú celý svet. Pojem nebo sa nepoužíva samostatne iba ako miesto vymedzené pre duchov.[3] Svätopisec Mojžiš nedefinoval bližšie tento pojem. Pravdepodobne to robí z dôvodu, že keď Izraeliti putovali po púšti do zasľúbenej zeme, boli schopní pod vplyvom množstva modiel, ktoré videli v Egypte, považovať anjelov za akési modly. Pretože Kanaán i okolité národy, cez územie ktorých prechádzali, boli pohanské a ľudia uctievali množstvo modiel, bolo nevyhnutné, aby Izrael zachoval vieru v jediného Boha. Ďalší autori iných kníh Sv. Písma sa tiež o nebi či anjelských hierarchiách zmieňovali. Sv. Otcovia ako bl. Augustín, sv. Gregor Teológ a sv. Ján Damaský definujú pojem nebo ako svet neviditeľný, duchovný a príbytky[4] pre blažených.[5]

Boh započal stvoriteľské dielo stvorením nebeského, čiže anjelského sveta. Nebo je svet metafyzický t.j. svet, ktorý sa nedá preskúmať a v plnosti pochopiť ľudskými zmyslami, ale iba vierou je možné trošku nazrieť a srdcom

---

[1] Hebr 11, 1-3.
[2] АВЕРКИЙ, Т.: *Четвероевангелие.* Москва 2003, s. 747.
[3] LACH, S.: *Ksiega Rodzaju*. Poznań 1962, s. 184.
[4] Podobenstvo o boháčovi a Lazarovi hovorí o lone Abrahámovom - Lk 16, 19-31.
[5] ПОПОВ, Н.: *Священная история Ветхаго Завета.* Свято Троицкая Сергиева Лавра 1997, s. 5.

porozumieť niektorým tajomstvám duchovného sveta. Môžeme ho spoznávať, ale iba prostredníctvom viery. Pravoslávna cirkev vo svojom Niceocarihradskom symbole viery zo 4. storočia pri každej Sv. liturgii jasne vyznáva: „Verím v jedného Boha, Otca, Všemohúceho, Stvoriteľa neba i zeme, všetkého viditeľného i neviditeľného.“[1]

Boh stvoril dobré, netelesné, rozumné a slobodné bytosti – anjelov. Podľa stupňa služby sa delia do troch kategórii. Apoštol Pavol, ktorého názory uvedieme o trochu nižšie, tiež spomína isté anjelské stupne. O deviatich druhoch anjelov hovorí Dionýz Aeropagita[2] vo svojom diele „O nebeskej hierarchii“.

Do prvého stupňa patria Serafíni, Cherubíni a Oltáre[3]. Do druhého stupňa patria Panstva[4], Sily a Mocnosti. Do tretieho stupňa patria „Počiatky[5], Archanjeli a Anjeli. O stvorení anjelov na počiatku hovorí už Job: *„Kde si bol, keď som kládol základy zeme? Povedz niečo rozumného, ak vieš! Ty iste vieš, kto jej určil rozmery a kto roztiahol nad ňou merací pás! Na aký základ boli spustené jej piliere a kto položil jej uholný kameň, vtedy keď ranné hviezdy zvučne plesali a jasali všetci nebešťania*“.[6] O stvorení anjelských bytostí hovorí apoštol Pavol toto: *„On je obraz neviditeľného Boha, prvorodený zo všetkého stvorenia, lebo v ňom bolo stvorené všetko na nebi a na zemi, viditeľné i neviditeľné, tróny aj panstvá,*

---

[1] *Modlitebník. Chľib duši.* Pravoslávna cirkev v českých krajinách a na Slovensku. Prešov 2011, s. 8.

[2] Obrátený apoštolom Pavlom v aténskom areopágu, ktorý sa stal prvým aténskym biskupom. (*ХРИСТИАНСТВО.* Т.1. Москва 1993, s. 480-481).

[3] V ruštine престолы.

[4] V iných prekladoch nachádzame termín kniežatstvá.

[5] V ruštine начальства.

[6] Job 38, 4-7. *BIBLIA*. Vydala Slovenská Evanjelická Cirkev A. V. V ČSSR 1990. Najlepší a najzrozumiteľnejší preklad daného textu nachádzame v cirkevnoslovanskom preklade: „Егда сотворенны быша звизды, восхвалиша мя гласом велиим вси ангелы мои.“ Иов 36. 7. (*Библия - Книги Священного Писания Ветхаго Завета на Церковнославянском языке.* Москва 1993, s. 683. ŠTEC, M. - KOCVÁR, V.: *Cirkevnoslovansko-slovenský slovník. Diel II.* Prešov 2012).

kniežatstvá aj mocnosti. Všetko je stvorené skrze neho a pre neho".[1] V ďalšom svojom liste opätovne hovorí: *„Nad každé kniežatstvo, mocnosť, silu a panstvo a nad každé iné meno, ktoré možno vysloviť nielen v tomto veku, ale aj v budúcom."*[2] Boh z hľadiska svojej vševedúcnosti a lásky, keďže vedel, že človek padne, pripravil pre tých ľudí, ktorí budú dodržiavať Jeho prikázania, akýsi „priestor - miesto v Jeho blízkosti", čo vyjadril evanjelista Matúš slovami: *„Poďte požehnaní môjho Otca, zaujmite ako dedičstvo kráľovstvo, ktoré je nám pripravené od založenia sveta"*.[3] Apoštol Pavol hovorí o svojom *„uchvátení do tretieho neba"*[4], čo nás privádza k myšlienke akéhosi odstupňovania a zároveň určitého poriadku nebeského sveta.

Na počiatku bolo stvorené nespočetné množstvo anjelov, ktorí mali slúžiť Bohu. Tento duchovný svet je pre človeka neznámy, avšak jedna udalosť je ľudstvu známa. A to, keď anjel Lucifer – Jasná zora zatúžil byť rovný Bohu a odmietol sa podriadiť Božej vôli a začal vystupovať proti svojmu Stvoriteľovi. Vtedy sa čistý a svetlý duch zmenil na nečistého a tmavého. Ako Boží protivník bol pomenovaný diablom a klamárom, pretože odmietol dobro a pravdu a obľúbil si zlo, preto klame a dezinformuje o všetkom, čo sa páči Bohu. Príklad neposlušnosti sa rozšíril aj na ďalších anjelov[5], ktorí opustili

---

[1] Kol 1, 15-16.

[2] Ef 1, 21.

[3] Mt 25, 34.

[4] 2Kor 12, 2. *„Poznám človeka v Christovi, ktorý bol pred štrnástimi rokmi – neviem, či v tele, či mimo tela, tiež neviem, to vie Boh, - uchvátený až do tretieho neba".* Mimoriadny zážitok, o ktorom hovorí Pavol v tretej osobe, odohral sa 14 rokov pred napísaním listu, teda asi roku 43, a je iný ako videnie, ktoré mal niekoľko rokov predtým na ceste do Damasku. Podľa vtedajšej predstavy tretie nebo bolo sídlom Boha, kým prvým nebom bola zemská atmosféra, druhým nebo hviezd. (Pozri *Sväté Písmo Starého a Nového Zákona.* Trnava 1996, s. 2428-2429).

[5] Niektorí sv. otcovia hovoria, že 1/3 anjelov odpadla od Boha. Práve toto uvoľnené miesto má obsadiť 144 000 svätých, ktorí budú spasení. Ide o symbolické číslo, ktoré spomína evanjelista Ján v svojej prorockej knihe – Zj 7, 4. Číslo 144 000 čiže 12 000 z každého kmeňa označuje plnosť Božieho ľudu. V akafiste všetkým svätým v prvom ikose nachádzame

nebeský svet. Pýcha[1] a namyslenosť bol príčinou, prečo nebolo možné činiť pokánie, a preto sa nebeské brány navždy pre tieto padlé duchovné bytosti zatvorili[2]. Evanjelista Lukáš zaznamenáva túto udalosť slovami: *„Povedal im: Videl som satana ako blesk padať z neba.“* [3] Evanjelista Ján vo svojej prorockej knihe píše: *„A povstal boj na nebi. Michal[4] a jeho anjeli bojovali proti drakovi a drak a jeho anjeli bojovali, ale nevydržali, v nebi, pre nich nebolo už miesta. Veľký drak, starý had, nazývaný diablom a satanom, zvodca celého sveta, zvrhnutý bol na zem a jeho anjeli s ním“*[5]

Sv. Bazil Veľký hovorí: „Stvoriteľ všetko stvoril. Myšlienkový[6] svet pripravený pre blažených a milujúcich Boha, taktiež pre rozumné a neviditeľné bytosti. Oni naplňujú svojím bytím neviditeľný svet, ako nás učí apoštol Pavol v liste Kolosenským 1, 16 anjelské vojská a archanjelské činy[7]. Prorok Izaiáš[8] píše o páde z neba: *„Ako si padla z neba, žiarivá zornička! Zrazený*

---

myšlienku: „Ангельский собор, умаленный падением гордых ангелов и вами, всеми святыми, восполняемый...“ (Pozri *Акафистник.* Краматорск 2003, s. 430).

[1] Jn 8, 44. Hriech anjelov spočíval v odstúpení od pravdy a úpornom zotrvaní v lži. V liste Timoteovi, keď apoštol hovorí o tom, kto môže byť biskupom (2Tim 3, 6): *„Nemá to byť novoobrátenec, aby nespyšnel a neprepadol diablovmu odsúdeniu“* sa poukazuje, že hlavným problémom padlého anjela bola pýcha.

[2] БОГОСЛОВСКИЙ, М.: *Священная история Ветхаго Завета.* Свято Троицкая Сергиева Лавра 1999, s. 1.

[3] Lk 10, 18. Lukáš po prvýkrát používa meno satan pre označenie kniežaťa démonov. (JOHNSON, L.: *Evangelium podle Lukáše*. Kostelní Vydří 2005, s. 189).

[4] Podľa svätej tradície archanjel Michal stál na čele nebeského vojska, ktoré vyhnalo padlých anjelov z nebeských príbytkov. Kondak, hlas tretí v akafiste sv. archanjelovi Michalovi je zaznamenaná takáto myšlienka: „Стал еси во главе ликов ангельских, Михаиле, противу дышащаго злобою, прегордаго денницы, емуже со темными клевреты его с высоты небесныя в преисподнюю низвержену сущу, воинства Небесная“ Акафистник, Краматорск 2003, s. 391.

[5] Zj 12, 7-9. Podľa židovského talmudu je Gabriel po Michalovi prvý medzi kniežatami anjelskými, ktorý je ochranca Izraela. (Pozri PÁLEŠ, E.: *Angelológia dejín*. Bratislava 2001, s. 158).

[6] V ruskom origináli – мысленный свет chápeme ako nebeský svet.

[7] ВАСИЛИЙ, К.: Гомилии на шестоднев 1.5. TLG 2040.001, 1.5.1-39. *Библейские комментарии отцов Церкви*, s. 4.

[8] Iz 14, 12-17.

si k zemi, čo si vládol nad národmi. Veď v srdci si si hovoril: „Do nebies vystúpim, až nad Božie hviezdy vyvýšim svoj trón, sídliť chcem na vrchu zhromaždenia, na stráňach severu. Vystúpim do výšin oblakov, prirovnám sa Najvyššiemu." Lenže do podsvetia si zvrhnutý, na stráne priepasti. Čo ťa uzrú, obzrú si ťa, hútať budú o tebe: „Či toto je muž, čo rozbúril zem, zatriasol ríšami, čo svet obrátil na pustatinu, jeho mestá zrúcal a jeho väzňom nepootváral dom väzenia?"[1] Apoštol Peter v jednom zo svojich listov[2] píše: *„Veď Boh neušetril ani anjelov, keď zhrešili, ale zvrhol ich do tmavých priepastí podsvetia a dal ich strážiť až do súdu".*[3] Starovekí židovskí učenci hlásali, že anjeli boli stvorení až na druhý biblický deň[4]. Sv. Ambróz Milánsky hovorí: *„Hoci anjeli, panstvá, sily kedysi vznikli, existovali už predtým než bol stvorený svet."*[5]

---

[1] Podľa názoru Babyloncov, kdesi na severe ležal vrch, na ktorom sa zhromažďovali ich bohovia, ako grécki bohovia na Olympe. Preto volali tento vrch „vrchom zhromaždenia". O posvätnom vrchu Jediného Boha, o Sione hovorí Ž 48, 3 podobnými slovami.

[2] 2Pt 2, 4.

[3] Apoštol Peter podobne ako apoštol Juda *(„Anjelov zasa, ktorí si nezanechali svoju dôstojnosť a opustili svoj príbytok, drží vo večných putách v temnote pre súd veľkého dňa. Tak aj Sodoma a Gomora a susedné mestá, ktoré takisto smilnili a chodili za iným telom, stali sa výstrahou a znášajú trest večného ohňa."* Jud 1, 6-7) rovnako ako aj mnohí dávni exegéti si mysleli a chápali pád anjelov telesne podľa „svojskej" exegézy miesta 1Mjž 6, 4. Avšak takýto výklad nie je v súlade s učením Cirkvi o anjeloch. (ЛОПУХИН, А.: *Толковая Библия.* Т. 3.. Петербург 1904 – 1907, s. 299; porovnaj ГЛАГОЛЕВ, А.: *Ветхозаветное библейское учение об ангелах*. Киев 1900, s. 201-205. V prípade záujmu pozri: www.pulib.sk,/ elpub2/ PBF/Cap3/index.html *Výklad na 4.-11. kapitolu knihy Genezis.* Prešov 2009, s. 68-73 kapitola 6. Potopa sveta a skazenosť ľudstva.

[4] *Genezis.* Trnava 2008, s. 53.

[5] МЕДИОЛАНСКИЙ, А.: Шестоднев. *1.5.19.* Cl.0123, 1.5.19.15.23. *Библейские комментарии отцов Церкви,* s. 13.

2.3 Pohanské kozmogónie[1]

Predstavy pohanov o stvorení sveta pri všetkých ich rôznorodostiach môžeme deliť na niekoľko základných typov.

a/ Svet nemal počiatok. Pradávna neobsiahnuteľná priepasť oceánu, ktorá je vo svojej prirodzenosti božská, zrodila v sebe bohov a všetko to, čo napĺňa nebo a zem.

b/ Chaotická priepasť boha, alebo bohyne – oceánov boli premožené mladými bohmi, ktorí sa z nich zrodili. Práve oni vniesli poriadok do chaosu, stvorili a usídlili sa na zemi, stvorili ľudí ako svojich sluhov, ktorí im majú slúžiť a pracovať pre nich.

c/ Od počiatku boli dve božstvá – svetla a tmy. Bojujúc medzi sebou zapríčinili, že svet vyzerá tak, ako ho vidíme teraz.

Takto verili a vyznávali ľudia od Indie až po Grécko, ak skúmame ich základné nábožensko-filozofické názory:

- Učenie o neoddeliteľnosti Boha od prírody – panteizmus.
- Názor, že prírodné javy sú formou aktivít množstva bohov – polyteizmus.
- Chápanie o dvoch neustále existujúcich božských počiatkoch – dualizmus.
- Pohľad, že nekonečnosť vesmíru je zapríčinená živlami.
- Predstava o kozmogenéze ako výsledku bitky bohov.
- Viera v bohyňu – matku, ktorá neskôr vyvrcholila vo vieru v slepý osud a nevyhnutnosť.
- Názor, že Vesmír sa nemenne pohybuje v kruhu večného návratu.

---

[1] МЕНЬ, А., *Исагогика, cit. dielo,* s. 107.

- Presvedčenie, že človek môže magickými rituálmi a zaklínaniami pôsobiť na božské sily, aby si zabezpečil blahobyt.

Učenie o šiestich dňoch stvorenia sveta sumarizujeme do nasledujúcich bodov:

1. Prírodné sily nie sú božstvá. Boh je jeden a je prvopríčinou sveta.

2. Zjavuje sa ako osobná bytosť.

3. Zjavuje sa aj vo svojich skutkoch - Rim 1, 20.

4. Svet tvorí prostredníctvom Slova - Hebr 11, 3.

5. Môže sa prejavovať aj cez prírodné živly.

6. Stvorenie sveta nevzniká v jedinom okamihu, ale postupne: Od jednoduchého k zložitému, od neživého k živému, od zvieraťa k človeku.

7. Boh stvoril človeka podľa svojho obrazu a podoby, vďaka čomu sa človek stáva pánom nad všetkým stvorenstvom.

Boh je. Táto veta je „veľkým darom Starého Zákona adresovaná ľudstvu". Na tejto istote viery je postavené biblické svedectvo. Boh je Prvý i Posledný[1], Stvoriteľ, Pán všetkého. Nedá sa o Ňom povedať ako o pohanských bohoch, že bol zrodený, alebo splodený. Na nikoho a na ničom nie je závislý, všetko závisí od Neho[2]. Hebrejský text užíva pre Boha označenie Elohim. V pohanských mytológiách sú „stvoritelia" bohovia vystupujúci pod určitým menom ako Ea, Marduk, Ré atď. Použitie mená Jahve, alebo Hospodin v prvej kapitole knihy Genezis by mohlo strhnúť zvesť tejto kapitoly na úroveň týchto pohanských mýtov. Preto sa tu musí odvážne, v istote viery povedať, že Boh je

[1] Iz 41, 4.
[2] Iz 41, 21-29.

stvoriteľ. Je jediným Bohom a niet iného[1]. V tom je jedinečnosť tohto biblického posolstva[2].

[1] Iz 48, 12.

[2] *Výklady ke Starému zákonu I. Zákon*. Praha 1991, s. 17.

2.4 Stručne o pradávnych pohanských mýtoch[1] - o stvorení sveta a človeka

V tendenčnej ateistickej literatúre, ktorá bol štátom podporovaná v 20. storočí v dobe, keď bol ideológiou vedecký ateizmus, bolo často konštatované, že v Biblii sa nachádza mnoho podobných správ, aké nachádzame aj v starobylých mýtoch prastarých národov. Takto ovplyvnení biblickí kritici obviňovali biblických autorov, že boli kompilátormi. Týmito názormi akoby spochybňovali jedinečnosť a výnimočnosť Biblie a podkopávali jej autoritu[2]. Samozrejme, že Mojžiš podľa vzoru egyptských[3] mýtov, ktoré boli v tom čase aj zároveň svetonázorom, mohol použiť ich štruktúru, ktorá sa v tom čase považovala za vedeckú aj náboženskú autoritu a do svojho biblického „svetonázoru" použil iba iný obsah. Dnes na vyššie spomenuté „predsudky" pozeráme s nadhľadom a trochu inakšie. Práve porovnávanie biblickej správy

---

[1] Slovo mýtus v dnešnej populárnej reči je synonymom básne, rozprávky, fantázie a výmyslu – takýto názor na mýtus majú mnohí vedci a špecialisti v humanitných a už nehovoriac o prírodných vedách. Z pohľadu teológie či literatúry však na pohanské mýty o stvorení sveta a človeka nazeráme ako na pradávne literárne pramene, ktoré ak porovnávame s biblickou zvesťou, nachádzame tam veľa spoločných menovateľov. Veľmi podrobne túto problematiku vysvetľuje Vladimír Iľjin (1891-1974) ruský pravoslávny filozof, teológ, literárny kritik a publicista, ktorý ako profesor prednášal od. r. 1925 na teologickom inštitúte sv. Sergeja v Paríži vo svojej knihe "Šesť dní tvorenia". (Pozri ИЛЬИН, В.: *Шесть дней творения*. Минск 2006, s. 11-25; pozri kapitolu 1. Poznanie a mýtus). Ten istý autor v druhej kapitole, ktorá má názov „Mýtus ako spojivko prírodných a humanitných vied" privádza istý príklad. Išlo o obchodníka Schliemanna, amatérskeho archeológa, ktorý si v detských časoch veľmi obľúbil Homérove dielo „Iliada". Vďaka svojej oduševnenej viere v ságu našiel v 80. rokoch 19. storočia na pobreží Dardanel bájne mesto Tróju.

[2] ИЛЬИН, В., *cit. dielo*, s. 40. Pozri dielo DELIČ, F., Veľké klamstvo, Berlin 1921.

[3] Egyptský príbeh o stvorení sveta sa opiera o memfiský mýtus, ktorý hovorí, že prarodičom všetkého bol boh Ptah – Pta. „Z neho vyšli všetky veci ako jedlo, potraviny, jedlo pre bohov i všetky ďalšie prekrásne veci. A tak bolo uznané, že jeho sila je najväčšia, väčšia než sila iných bohov. A Ptah bol spokojný po tom čo všetko stvoril všetky veci a všetky božie slova. On porodil ostatných bohov, stvoril mestá aj oblasti, pre božstvá vystavil chrámy a stvoril im aj tela podľa toho ako si to sami priali. A vošli bohovia do svojich svojich tiel z rôzného druhu dreva, z rôznej hliny, do všelijakých vecí, ktoré na nich rástli a mali rôzne podoby". МАТЬЕ, М.: Древнеегипетские мифы, Москва 1956, s. 84.

o stvorení sveta a človeka so starobylými mýtmi nás posúva v oblasti poznania o trochu ďalej. Žijeme predsa v dobe, keď každý má právo na názor. Preto nemáme problém „konfrontovať" biblický opis stvorenia so starodávnymi pohanskými mýtmi a hľadať to spoločné čo ich spája. Prot. Nikolaj Jeleonský[1] poukazuje na to, že Židia neprevzali nič z kozmogónie iných pradávnych národov, pretože to málo, čo v nich nachádzame, to priamo vylučuje. Odkiaľ židia získali čisté poznanie o Bohu, ktoré nenachádzame v žiadnom pohanskom národe, ani u žiadneho významného mudrca? Získali ho vďaka Božiemu zjaveniu. V mezopotámskych prameňoch[2]stvorenia sveta

---

[1] ЕЛЕОНСКИЙ, Н.: *История происхождения небес и земли*. Москва 2005, s. 107.

[2] Prof. Jozef Heribán vo svojom úvode do knihy Genezis píše o predhistórii toto: *„V prvých jedenástich hlavách Genézy sú spracované staré tradície Izraela a okolitých národov starovekého Blízkeho východu o prehistórii ľudstva o predhistórii vyvoleného národa. Vyberajú sa z nich iba tie udalosti, ktoré sú charakteristické pre dejiny celého ľudstva. Archeologické objavy posledného storočia ukázali, že je mnoho styčných bodov medzi prvými hlavami Genézy a lyrickými, sapienciálnymi alebo liturgickými textami starovekého Sumeru, Babylonie a Ugaritu. Stačí spomenúť babylonský epos o stvorení sveta „Enuma Eliš", babylonskú verziu o potope sveta známu pod menom „Epos Atrahasis" a „Epos o Gilgamešovi" alebo poukázať na veže, postavené na počesť božstiev v Mezopotámii, s ktorými má biblické rozprávanie o stavbe „babylonskej veže" nepochybne veľa podobného."* (*Sväté Písmo Starého a Nového Zákona.* Trnava 1996, s. 40). I napriek neskoršiemu prísnemu stanovisku, ktoré o chvíľu uvedieme, budem sa usilovať uvádzať názory aj z pohanských eposov, pretože poukazujú na to, že v čistej a pravdivej podobe nachádzame všetko vo Svätom Písme. Avšak pohanské eposy obsahujú už ľudstvom pokrútenú pravdu či polopravdu v ich rozprávkovej, fantastickej alebo básnickej podobe. I napriek tomu však je viditeľná zrejmá podobnosť. Serafím Rose hovorí: „Veľmi dôležité je, aby sme preskúmali názory, ktoré daný autor má a aký vzťah má k samotnému textu knihy Genezis. Všetci poznáme antináboženské názory vo vzťahu k Svätému Písmu, alebo konkrétne ku knihe Genezis. A to, že je výtvorom zaostalých ľudí, ktorí mali slabé vedomosti o vede a svete. Že je tam veľa názorov z primitívnych mytologických eposov o „bohoch – stvoriteľoch", nadprirodzených bytostiach a to všetko sa nachádza v chaldejskej a iných mytológiách. Nikto však nemôže seriózne a vážne porovnávať prvú knihu Mojžišovu s akýmisi vytvorenými mýtmi iných národov... tieto mýty sú plné výmyslov, rozprávkových bytostí, ktoré vôbec nemali byť písomne podchytené. Tieto starobylé texty vôbec nemôžeme porovnávať s knihou Genezis a nie sú žiadnou konkurenciou. Sú úplne neporovnateľné a nedajú sa vôbec porovnávať. (РОУЗ, С., cit. dielo, s. 88). S týmto strohým názorom otca Serafíma sa vôbec nestotožňujem. Je možné, že otec Serafím sa počas svojho života stretával aj so vzdelanými ateistami, s ktorými na danú náboženskú tému kvôli ich predsudkom bolo veľmi ťažké rozprávať. Preto možno dospel k takýmto strohým a negatívnym záverom. Prof. A. Lopuchin taktiež poukazuje na istý súlad medzi Bibliou

nachádzame napr. opis siedmych tabuliek[1] „Enuma eliš“[2], kde počiatok neba je formulovaný zápornou vetou a to „keď nebesia nemali ešte meno“[3]. Tento starobabylonský mýtus hovorí o tom, že Marduk[4] sa stal kráľom všetkých bohov a v tom čase boli stvorení ďalší bohovia, pričom svet ako produkt bol výsledkom bojov a nepriateľstva medzi božstvami a zápasom prírodných živlov[5].

„Svetový oceán Apsu a Tiamat zrodili bohov. Ich šum znepokojil prarodičov. A oni prijali radu a zničili mladých bohov. Vtedy boh múdrosti Ea zasyčal a zabil Apsu. Potom si urobil izbu, v ktorej z vôd zabitého Apsu stvoril jarné slnko, t. j. Marduka. Božstvo neba Anu začal znepokojovať svojimi vetrami pramatku Tiamat. Preto sa rozhodla pomstiť za svojho manžela Apsu.

---

a prírodnými vedeckými názormi, starobylými historickými správami, ktoré nachádzame v rôznych prameňoch. Tieto správy nachádzame predovšetkým u asýrsko - babylonských semitov pod názvom „chaldejska Genéza“, ktorá obsahuje bohatý a poučný materiál vhodný na porovnanie s biblickým Genezisom. (ЛОПУХИН, А.: *Толковая Библия.* Т. 1. mesto a rok, s. 2).

[1] Porovnaj sedem tabuliek so siedmimi dňami stvorenia podľa Biblie, keď Boh všetko stvoril a napokon v siedmy deň odpočíval. Šiesta tabuľka hovorí o stvorení človeka a v siedmej tabuľke sa ospevuje stvoriteľské dielo Marduka, ktorému sa má vzdávať úcta, pretože od neho závisí spása. Marduk sa stáva kráľom bohov za odmenu – za to, že zvíťazil nad drakom počiatočného chaosu.

[2] Čo v preklade znamená „keď tam navrchu - hore“. Išlo o prvé slová, ktoré sa nachádzali v prvej tabuľke „Enuma Eliš“. (ЯСИНИЦКИЙ, Г.: *Апологетика Библии*. Посох 1937, s. 189).

[3] *GENEZIS*. Trnava 2008, s. 50.

[4] Archeologická expedícia našla malú sošku Marduka, ktorý bol mestským bôžikom Babylonu, mal veľkú ruku, veľké oko a ucho, ktoré sú symbolmi múdrosti a pri jeho nohách bol spútaný drak priepasti. Boj medzi Mardukom a Tiamat veľmi pripomína zjavenie Jána, kde je opísaný zápas archanjela Michala so zvieraťom priepasti, dávnym hadom, ktorý sa tiež nazýval diablom alebo satanášom. Na asýrskych dvorcoch boli zachované reliéfy, ktoré zobrazujú zápas síl svetla a tmy, ktorý sa odohráva každý nový deň a každý nový rok. Je zaujímavé, že v egyptskom náboženstve už nenachádzame vieru v anjelov. (Pozri РЫБИНСКИЙ, В.: *Вавилон и Библия.* Москва 2005, s. 118).

[5] Táto babylonská kozmogenická poéma znie: „Keď hore ešte nebolo pomenované nebom a súš taktiež nemala ešte svoje meno, Apsu, prvorodný všestvoriteľ, pramatka Tiamat, čo všetko porodila, vody sa zmiešali spoločne zmiešali do jediného celku. Záhony kríkov ešte vtedy neexistovali a nikde nebolo vidno žiadne kríky. Ani z bohov ešte nikto neexistoval a nič nebolo pomenované.

Avšak Marduk sľúbil bohom, aby sa proti tomu postavili s podmienkou, že ho uznajú za kráľa. Keď bohovia súhlasili, Marduk začal bojovať proti Tiamat. Avšak boj sa jej nepodarilo vyhrať. Marduk ju spútal do siete a naplnil jej vodnaté brucho búrlivými vetrami. A porazení boli aj spolubojovníci Tiamat. Marduk sa rozhodol vytvoriť z trupu draka dôstojné príbytky pre bohov. Bohovia oslavovali Marduka za jeho múdrosť a vtedy sa rozhodol stvoriť pre nich ešte sluhov. Marduk zobral krv zabitého boha Kingua a urobil z neho človeka. Bohovia si z tehál vystavali obrovské príbytky – chrámy. Takéto chrámy mali stavať aj ľudia". [1] Podľa ďalšieho mýtu[2] sa bohovia rozhodli uvaliť najťažšie práce na niekoho, a preto sa rozhodli stvoriť ľudí.

Kanaánska mytológia hovorí o bohyni Anat, ktorá vedie boj proti morskému bohu smrti Jammovi[3] a jeho drakovi. Anat hovorí: „Nezabila som Jamma, ktorého miloval Ela, nezabila som azda boha Reku? Neporazila som Draka a nezvíťazila nad vrtkým Hadom, obrovským zvieraťom so siedmimi hlavami?"[4] . Boj s drakom symbolizuje bitku bohov plodnosti a života proti božstvám chaosu a smrti. Literárny odkaz sa zachoval aj v Biblii[5], i keď v nej je drak a had obrazom satanáša a bytosti, ktorá bojuje proti Bohu.

„Nergal – boh mesiac, Nebo – boh slnka, Rammon – boh hromu a všetky ďalšie božstvá tvorili v Mardukovi jeden akýsi celok. Avšak polyteizmus bol

---

[1] МЕНЬ, А., *Исагогика, cit. dielo,* s. 116-118.

[2] Príbehy o Atrachasise pozri АФАНАСЬЕВА, В.: Я открою тебе сокровенное слово, Москва 1981, s. 32.

[3] V inom mýtuse Baal víťazí na Jammom.

[4] ГОРДОН, С.: Мифология древнего мира, Москва 1977, s. 217.

[5] „More si svojou mocou rozdvojil a rozdrvil si hlavy drakom vo vodách. Leviatanovi si hlavy roztĺkol, za pokŕm si ho dal morským obludám" Ž 74, 13-14. porovnaj „A bolo vidieť aj iné znamenie na nebi: Veľký ohnivý drak, mal sedem hláv a desať rohov a na hlavách sedem diadémov" Zj. sv. Jn 12, 3.

počas troch tisícročí babylonským štátnym náboženstvom“ [1] Slová „nebo a zem“ sú v starosumerčine vyjadrené pojmom „an – ki“ a označujú celú zem[2].

V starobylom sumérskom epose o Gilgamešovi[3] nachádzame takúto vetu: *„Nikdo na celé velké ploché desce, jež pluje na vesmírném moři a jež se jmenuje Země, nebyl Gilgamešovi roven“.* Kedysi dávno si ľudia predstavovali zem ako akýsi obrovský plávajúci ostrov. Až oveľa neskôr sa prišlo na to, že Zem je vlastne zemeguľa. Taktiež z dejín poznáme pohanské predstavy, že veľryby, alebo slony na svojich chrbtoch držia celú zem[4]. Svätopisec Mojžiš v samotnom Svätom Písme nám nepodáva vedecké vysvetľovanie o vývine sveta, ale vychádza z predstáv, ktoré boli bežné v čase, v ktorom žil, keď sa zem pokladala za stred vesmíru.[5] Prof. Nikolaj Jeleonsky udáva: *„Etruské a dávne perzské eposy o stvorení sveta sú veľmi podobné s biblickou výpoveďou. Všetko má svoj poriadok pri tvorení. Básnické výmysly a mýty sú protikladom biblického poriadku stvorenia, ktoré je svetlom pravdy...“*[6]

Dávne grécke báje hovoria o ukrižovaní Prometea na hore Kaukaz za to, že stvoril ľudí, najmä ženy a že im dal najvzácnejší dar bohov a to oheň[7].

---

[1] РЫБИНСКИЙ, В., *cit. dielo*, s. 122.

[2] МЕНЬ, А.: *Как читать Библию I., cit. dielo, s. 60.* V ruskom origináli je celá zem vyjadrená slovom вся вселенная.

[3] ZAMAROVSKÝ, V.: *Gilgameš*. Praha 1976, s. 13.

[4] ЩЕДРОВИЦКИЙ, *Д., cit. dielo,* s. 40.

[5] HERIBAN, J., *cit. dielo*, s. 43. Otec Serafim Rose sa kriticky vyjadroval k niektorým rímskokatolíckym mysliteľom, ktorí v 20. storočí prezentovali originálne spôsoby interpretácie knihy Genezis, kde „oddeľovali povrchné vysvetľovanie“ raja a pádu prarodičov. Ich exegéza zanechávala dojem, že veľmi malú úctu čitateľ dával biblickému textu, pretože sa interpretovalo ako primitívny výklad niektorých vtedajších vedeckých teórii. (Pozri: РОУЗ, С., *cit. dielo*, s. 69).

[6] ЕЛЕОНСКИЙ, Н.: *История происхождения небес и земли, cit. dielo*, s. 106.

[7] Prometeus alebo Kaukaz. Hermes, Hefaistos, Prometeus.

Hermes: „Toto je ten Kaukaz, Hefaistos, na ktorý má byť prikovaný tento nešťastný Titan. Poobzerajme sa po nejakej vhodnej stráni, či je niekde nejaké miesto bez snehu, aby sa okovy dali dolu silnejšie upevniť a aby tohto všetci videli, ako bude visieť.

V starom chaldejskom rukopise[1] z r. 3400 pred Chr., ktorý bol nájdený r. 1875 nachádzame takúto zvesť: *„Niekedy to, čo bolo hore, sa nenazývalo ešte nebom, aj to, čo sa nachádzalo dole, na zemi, ešte nemalo svoj názov. Všetko vzniklo z priepasti. More, z ktorého sa zrodilo všetko, bolo v chaose.“*

V indickej Rigvede nachádzame takúto zvesť: *„Od počiatku všade bola tma, všetko bolo jedným nerozlučným morom, ktoré pokrýval mrak. Všetko bolo pohrúžené*

Hefaistos: Poobzerajme sa, Hermes, lebo ho nesmieme prikovať ani nízko a blízko pri zemi, aby mu ľudia, ktorí sú jeho výtvorom, neprišli na pomoc, ani zasa príliš vysoko, nebolo by ho totiž vidieť. Ak nemáš nič proti tomu, nech je prikovaný tu asi v strede, nad touto priepasťou, s rukami vytiahnutými na obe strany.

Hermes: Máš pravdu. Skaly sú príkre a zovšadiaľ neprístupné, pozvoľna sa zvažujú dopredu, na svah je tu taký úzky prístup, že je tu ledva možnosť stať na špičky – skrátka, tu by bolo najvhodnejšie miesto na prikovanie. Neotáľaj teda, Prometeus, ale vystúp a daj sa prikovať na skalu.

Prometeus: Majte aspoň vy zľutovanie so mnou, Hefaistos a Hermes, veď viete, že som nešťastný nie svojou vinou.

Hermes: Slovom „majte zľutovanie“ myslíš, Prometeus, aby sme neposlúchli rozkaz a dali sa hneď namiesto teba ukrižovať? Alebo myslíš, že na Kaukaze niet dosť miesta ešte pre dvoch ďalších prikovaných? Len natiahni pravú ruku a ty, Hefaistos, ju zovri a pribi pevne poriadnymi údermi kladiva. Daj sem aj druhú, aj túto pevne pribiť. Teraz je to dobre. Zaraz priletí aj orol vyzobávať ti pečeň, aby si mal úplnú odmenu za svoje krásne a dobre vymyslené výtvarné umenie.

Prometeus: Ach, Kronos a Iapetos i Ty, matka Zem, ako ja nešťastný trpím, hoci som nič zlého neurobil.

Hermes: Nič zlého si neurobil, Prometeus? Po prvé, keď ti bolo zverené rozdeľovanie mäsa, tak nespravodlivo a podvodne si to urobil, že si si pre seba vybral najkrajšie kusy, avšak Dia si oklamal tým, že si obalil kosti lesklým tukom. Pamätám sa, na môj veru, že to tak spomínal Heziodos. Potom si stvoril ľudí, najhoršie bytosti, a najmä ženy. Naostatok si ukradol najcennejší poklad bohov, oheň, a dal si ho ľuďom. Také hrozné veci si popáchal a ešte tvrdíš, že si nevinne prikovaný?“... (Pozri LUKIANOS: *Rozhovory bohov*. Banská Bystrica 1962, s. 13-14).

Prometeus a Zeus.

Prometeus: Vysloboď ma, Zeus, veď je to hrozné, čo som už vytrpel.

Zeus: Teba vyslobodiť? Patrili by ti ešte ťažšie okovy a celý Kaukaz by mal ležať na tvojej hlave a šestnásť supov by ti malo nielen šklbať pečeň, ale aj oči vyzobávať za to, že si nám stvoril takéto bytosti – ľudí a že si ukradol oheň a vytvoril ženy. Načo mám ešte hovoriť o tom, ako si ma oklamal pri delení mäsa tým, že si mi predložil kosti obalené lojom a pre seba si nechal lepšiu časť stehna“... (Tamže, s. 21).

[1] SMITH, G.: *The Chaldean account of Genesis, New York 1962,* s. 62. MENANT, J.: *Ninive et Babylone*. Paris 1888, s. 170-180.

do úplnej tmy, kde nebolo svetlo a fúkal tu neutíchajúci hrozný vietor.“[1] V posvätných textoch indických vied sa neustále opakuje fakt, že „Na počiatku bola voda“ a o vode sa rozpráva ako o elemente stvorenom na začiatku.

V gréckej mytológii nachádzame u Homéra názor, že svet vznikol z vôd Oceánu, ktorý pôvodne obklopoval celú zem. Kozmos predstavoval v podstate konkrétny svet bohov. Prvopríčina sveta bola aj prvopríčinou bohov. Kozmogónia bola teogóniou. Homér nazýva oceán „rodením bohov“. Hesidiovska teogónia poukazuje, že na počiatku bol chaos, ktorý mal v sebe prvopočiatočnú matériu vecí a priestranstva. Potom sa objavila Zem, Tartar a Láska. Z chaosu vznikli Ereb a Noc a následne Etir a Deň. Geja stvorila nebo. Vďaka tomuto všetkému vznikli základné elementy sveta. Geja a Uran pokračovali v tvorení. A tak vznikli Titani, z ktorých najmladší bol Kronos, Kiklopy, päťruké a storuké bytosti. Uran ukryl svoje deti Titanov do Zeme[2].

Taktiež chaldejská kozmogónia hovorí o tom, že všetko bolo ponorené do úplnej temnoty, kde nebolo žiadne svetlo a neprestajne tu fúkal ostrý vietor.[3] Veľmi podobne v duchu biblickej zvesti nachádzame zvesť o počiatku sveta aj v ďalších indických pamiatkach – Zákonoch Mana a v texte Višnu Purana.

Prot. Alexander Meň[4] v súvislosti so slovom priepasť – prahblina poukazuje, že Egypťania, Feničania a Číňania verili v kozmického draka, ktorého zosobňovali ako bytosť a zároveň ho považovali za božstvo. Vo fenickej mytológii, je bohyňa noci nazvaná Baau[5].

---

[1] ИЛЬИН, В., *cit. dielo*, s. 144.
[2] ЯСИНИЦКИЙ, Г., *cit. dielo*, s. 195.
[3] ИЛЬИН, В., *cit. dielo*, s. 114.
[4] МЕНЬ, А.: *Как читать Библию I., cit. dielo,* s. 61.
[5] МЕНЬ, А.: *Исагогика, cit. dielo,* s. 108.

Čo sa týka prvého dňa, keď bolo stvorené svetlo, ale nebeské telesa boli stvorené až v štvrtý biblický deň, sa vo viere Babylončanov stretávame s dvoma božstvami. Za boha svetla uctievali Marduka, avšak osobným bohom Slnka bol Šamaš[1]. Mojžiš keď napísal, že Boh stvoril svetlo a tmu chcel poukázať, že boli stvorené Bohom a nechápal ich ako pohania, keď ich uctievali ako dve samostatné božstvá[2]. V babylonskom epose tvorenia nachádzame vodu a draka – hada, zápas živlov – vojnu bohov, víťazstvo nad drakom – stvorenie kozmu, ustanovenie svetiel a nakoniec privedenie poriadku na zemi bolo završené stvorením človeka[3].

V mytológii alebo vo vede, kde sa zdôrazňuje vývoj, sa predpokladá, že existuje nejaký materiál, z ktorého vzniká niečo ďalšie a vývojovo vyššie – dokonalejšie. Takýmto materiálom je „prahmota“, ktorú nazývajú Tiámat a má podobu vajíčka. Ide vlastne o večnú hmotu alebo večného ducha.[4] Rimania si predstavovali vznik sveta z obrovského vajíčka, pričom počiatok sveta datovali na 25. marca[5].

---

[1] LACH, S., *cit. dielo*, s. 186.
[2] Tamže, s. 187.
[3] ЯСИНИЦКИЙ, Г., *cit. dielo*, s. 191.
[4] *GENEZIS*, *cit. dielo*. Praha 1968, s. 17.
[5] PETER, M.: *Wyklad Pisma Swietego Starego Testamentu*. Poznaň 1959, s. 29-30.

2.5 1Mjž 1, 2

„ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος καὶ σκότος ἐπάνω τῆς ἀβύσσου καὶ πνεῦμα θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος“

„Zem bola neviditeľná a nestvárnená[1] a tma bola nad priepasťou a Boží duch sa vznášal nad vodou“.

„Землѧ́ же бѣ̀ невѝдима и҆ неꙋстро́ена, и҆ тма̀ верхꙋ̀ бе́здны, и҆ дꙋ́хъ бж҃їй ношѧ́шесѧ верхꙋ̀ воды̀.“

„Земля же была безвидна и пуста, и тьма над бездною; и Дух Божий носился над водою.“

וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ וָבֹהוּ וְחֹשֶׁךְ עַל־פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל־פְּנֵי הַמָּיִם

„Zem bola pustá a prázdna, tma[2] bola nad hlbinou a Boží duch sa vznášal nad vodami“

Neviem, či pod hmotou, ktorá bola stvorená, tu nemáme chápať oheň, vodu, vzduch, zeminu – pôdu, ktorá sa nachádzala v akejsi prvotnej podobe. Zem sa v tom čase nachádzala v akomsi počiatočnom neporiadku a hmota vytvorila ľudským zmyslom ťažko identifikovateľnú zmes, ktorá nemala žiadnu z foriem, akú poznáme v súčasnosti. Pravdepodobne ani atómy,

---

[1] Preklad LXX môže tiež znieť ako neviditeľná a neupravená. Podľa Akilu – pustá a ničotná. Podľa Teodotiona – niečo pusté a bezvýznamné. Podľa Simacha – niečo prázdne a neodlišné.(ДРОЗДОВ, Ф., *cit. dielo*, s. 29).

[2] Poniektorí heretici ako napr. markioniti, valentíniani, manichejci nesprávne vysvetľovali zmysel slova „tma“ a poukazovali na to, že Boh v tom „čase“ stvoril diabla, t.j. bytosť zlú, čo však je v rozpore s tým, že Boh je bytosť dobrá a nikdy nevyužije svoju vôľu na robenie, alebo stvorenie zla. Pád anjelov, bytostí rozumných, nesmrteľných, ale so slobodnou vôľou, bol aktom zneužitia tohto daru na čosi zlé, za čo Stvoriteľ nemohol. Všetci anjeli boli Bohom stvorení ako dobrí, avšak pýcha a namyslenosť bola príčina ich pádu. Svätý Gregor Teológ veľmi pekne vysvetľuje túto pravdu slovami: *„Ver, že zlo nemá svoje kráľovstvo a nebolo stvorené Bohom ani nie je večné. Boh - Stvoriteľ nikdy nečiní zlo. My, ľudia kvôli pádu prarodičov a náklonnosti ku zlu môžeme konať zlo.“* (КАРЫШЕВ, И., *cit. dielo*, s. 6). Sv. Ambróz Milánsky vystupuje proti názoru, že by sme pod tmou mali alegoricky chápať sily zla.

protóny, neutróny, rovnako ako aj molekuly sa nenachádzali v takej podobe ako ich poznáme dnes, ale až neskôr ich Boh podriaďuje určitému poriadku. Bol stvorený anorganický svet, ktorému Stvoriteľ ešte neurčil presné zákony existencie. Táto hmota je neskôr Božou silou – dynamis formovaná do dokonalejšej podoby. Až neskôr stvorí Boh organický svet.

Boh stvoril najprv všetko v akejsi „chaotickj forme" a potom to všetko usporadúva. Prorok Izaiáš[1] hovorí o Bohu ako bytosti tvoriacej po poriadku a nie tvoriaceho chaos. Chaos bol v pohanskej mytológii chápaný ako symbol nepokoja, zápasu a vojen pohanských bohov vďaka čomu vznikol svet. Ibaže biblický pohľad na stvorenie je taký, že Boh všetko tvorí s láskou a poporiadku. Preklad zo Septuaginty hovorí o tom, že zem bola neviditeľná a to preto, že ešte nebolo stvorené svetlo. Nastáva proces stvárňovania a usporiadania. V hebrejskom origináli nachádzame slová „tohu vabohu" na označenie, že zem bola neviditeľná a nestvárnená, čiže pustá a prázdna. Sv. Bazil Veľký hovorí: *„Boh stal v tomto momente pred takou úlohou, ako kováč, ktorý z rozžeraveného železa chce vyformovať motyku, alebo sekeru."*[2] Zem sa v tom čase mohla podobať na akúsi pevninu. Samotné slovo „pustá" malo vyjadriť, že žiadna tráva, kríky, stromy na nej ešte neboli.

Blažený Augustín hovorí: *„V týchto slovách si predstavujeme neforemnosť, aby ľudia sa mohli postupne zamýšľať, ale uvedomujúc si, že niečo také sa nedá predstaviť... A z tejto neforemnej matérie vznikli naše nebo a zem. Formu a naplnenie*

---

[1] Iz 45, 18. *„Takto vraví Hospodin, ktorý stvoril nebesá, On je Boh, ktorý sformoval zem a učinil ju, On ju založil; nestvoril ju na to, aby ostala pustou, ale pripravil ju na bývanie – Ja som Hospodin a niet iného."*

[2] ВАСИЛИЙ, В.: *Беседы на Шестоднев, ч.1.* Москва 1900, s. 24.

dostali o trochu neskôr ako sa píše o zvesti stvorenia sveta za šesť dní. To všetko už bolo podriadené zmene času, sile zmien, pohybu a forme.“[1]

Sv. Bazil Veľký hovorí: *„Dokonalé stvorenie zeme označuje dokonalé množstvo jej funkcie ako prinášanie pozemských plodov, výskyt stromov, ktoré prinášajú plody, ale aj okrasné, pestrofarebné a voňavé kvety. Všetko toto sa čoskoro na Boží príkaz objaví na zemi. Zem sa stane rodiacou. Avšak vtedy ešte nič z toho nebolo, preto Sväté Písmo správne nazvalo zem „pustou“. To isté môžeme povedať o nebi. Taktiež nebolo v plnosti dokončené a ozdobené, pretože ešte neboli stvorené mesiac, slnko a nespočetné množstvo hviezd. Toto všetko ešte nebolo, preto Sväté Písmo hovorí pravdu, že „zem“ (vesmír) bola neusporiadaná.“*[2]

Blažený Augustín[3] hovorí: „A tma bola nad prahlbinou“. Na toto miesto sa odvolávajú manichejci keď hovoria, že Boh prebýval v tme, pokiaľ nestvoril svetlo. V skutočnosti oni prebývajú v tme nevedomosti, pretože nechápu svetlo, v ktorom prebýval Boh, pokiaľ nestvoril toto (fyzické) svetlo. Nepoznajú iné svetlo okrem toho, ktoré je možné vidieť telesnými očami. Myslia si, že svetlo, ktoré vidia ľudia, ale aj zvieratá a červy je to isté svetlo, v ktorom prebýva Boh. Avšak my vieme, že Boh prebýva v inom svetle. Je to svetlo, o ktorom sa dozvedáme v Evanjeliu: *„Bolo však pravé svetlo, ktoré osvecuje každého človeka, prichádzajúceho na svet“*[4].

Blažený Augustín ďalej hovorí: „Každý kto pozorne rozmýšľa nad tým, čo také je tma, ten prichádza k záveru, že nič iné než neprítomnosť svetla. Preto biblické slová „tma bola nad prahlbinou“ môžeme chápať rovnako ako

---

[1] ИПОНСКИЙ, А.: Исповедь 12. 12. Cl. 0251, 12.12.11 (CCSL 27:223). In: *Библейские комментарии отцов Церкви*, s. 6.

[2] ВАСИЛИЙ, К.: Гомилии на шестоднев 2.1. TLG 2040.001,2.1.21-33. In: *Библейские комментарии отцов Церкви*, s. 6.

[3] ИПОНСКИЙ, А.: О книге Бытия против манихеев 1.3. Cl. 0265,1.176.26. In: *Библейские комментарии отцов Церкви*, s. 8.

[4] Jn 1, 9.

slová: „Nad prahblinou nebolo svetlo“. Kvôli tomu bola matéria, ktorá v budúcnosti Božím riadením dostane formu, nazvaná tmavou priepasťou a neustrojenou zemou. Pôvodne bola nazvaná „nebom a zemou“, ako keby bola semenom neba a zeme“. [1]

„Zem“ tu značí zemskú prahmotu. O Bohu hovorí Božie zjavenie väčšinou obrazným spôsobom, vlastným človeku tých čias, a pretože ľudská reč nemá vyjadrovacie prostriedky, primerané Božej skutočnosti. To platí aj o zvrate „Duch Boží vznášal sa nad vodami“ ako prameň poriadku svetla a krásy.

[1] ИПОНСКИЙ, А.: О буквальном смысле Книги Бытия 4. Cl. 0268, 4.466.11. *In: Библейские комментарии отцов Церкви*, s. 8.

2.6 „Duch Boží vznášal sa nad vodami“

Slovo „Duch“ Boží je v hebrejskom texte vyjadrené slovom „ruach“, čo označuje vietor. V gréckom texte je zase použité slovo „pneuma“. Tento Duch pôsobí pri formovaní hmoty. Na tieto slová existujú rôzne názory aj u svätých otcov. Časť exegétov ako napr. blaž. Teodorit, Tertulián sú tej mienky, že ide o vietor, t.j. prúdenie – pohyb vzduchu a zároveň i vody, ktorý bol potrebný na „osušenie“, aby sa mohla objaviť pevnina. Voda bola v neprestajnom pohybe.

Ďalší zo svätých otcov ako napr. sv. Ján Zlatoústy[1], sv. Epifan poukazujú na anjelov ako na rozumnú a zvláštnu silu, ktorá je potrebná pre tento účel. V niektorých prípadoch nachádzame veľmi úzke spojenie medzi anjelmi a prírodnými živlami, a to oblakov mračien, snehu, krupobitia či blesku[2]. V cirkevnoslovanskom texte sa hovorí o „Духу бурном“.

Posledná skupina exegétov ako napr. sv. Efrém Sýrsky, sv. Maxim Vyznávač hovorí o tretej Osobe Svätej Trojice – Svätom Duchu. Sv. Irenej Lyonský a sv. Ján Damašský poukazujú na to, že Logos – Syn a Svätý Duch sú „akoby ruky Boha Otca, ktoré pomáhajú pri modelovaní sveta“.

Výraz „vznášal sa“ je v starohebrejskom texte vyjadrený slovom „r ch p pi“ a v sýrskom jazyku tieto slová vysvetľujú ako „ohrieval a oživoval“. Obrazne sa dá pôsobenie Svätého Ducha prirovnať „k vtákovi, ktorý sedí na

---

[1] Vladyka Filaret varuje, aby sme sa nestotožnili s názorom sv. J. Zlatoústeho, že ide anjela, alebo nejakú Božiu silu. Je toho názoru, že išlo o tretiu osobu Sv. Trojice. (ДРОЗДОВ, Ф., *cit. dielo*, s. 30-31).

[2] Ž 148, 8.

vajíčkach a svojím teplom tvorí nový život“, čiže „akoby“ privolával vodu k rodeniu[1].

Svätý Duch sa vznáša nad nami pri prijímaní tajiny krstu a my sa duchovne rodíme a stávame sa Božími deťmi. V modlitbe „Carju nebesnyj“ vyznávame: „iže vezde syj i vsja ispolňajaj...žizni podateľu“ a jasne Ho oslovujeme ako „všadeprítomného Darcu života“, ktorý pôsobí pri tvorení života rovnako na počiatku, ako aj v súčasnosti.

Prorok Dávid hovorí: *„Hospodinovým slovom učinené sú nebesá a dychom Jeho úst ich všetky voje“.*[2] V svätootcovskej literatúre pod Hospodinom chápeme prvú osobu Sv. Trojice – Otca, pod „Slovom“ rozumieme druhú osobu Sv. Trojice a pod „dychom Jeho úst“ – rozumieme tretiu osobu Sv. Trojice – Svätého Ducha.[3] Aj na ďalších miestach nachádzame podobné výroky. *„Keď zošleš svojho ducha, sú stvorené a obnovuješ tvárnosť zeme.“*[4] V knihe Jób nachádzame: *„Duch Boží ma utvoril a dych Všemohúceho ma obživuje.“*[5]

Sv. Ambróz Milánsky[6] hovorí: *„Dobre, že Duch sa trochu omeškal s ozdobením neba, keď sa rodila zem, pretože by sme sa nedozvedeli o nových semenách tvorenia, ktoré sú v súlade so slovami proroka: „Keď zošleš svojho Ducha budú stvorené a obnovíš tvárnosť zeme.“*[7]

Blažený Augustín hovorí: „Prečo nie je povedané, že Boh stvoril vodu? Nezachcelo sa autorovi knihy nazvať vodou tú istú matériu, ktorú o trochu

---

[1] Túto myšlienku privádza sv. Bazil Veľký vo svojom diele Hexameron, kde podľa všetkého sa opiera o myšlienku sv. Efréma Sýrskeho, ktorú budeme citovať o trochu ďalej. (Pozri: ВАСИЛИЙ, В.: *Беседы на Шестоднев, ч.1., cit. dielo,* s. 32).

[2] Ž 33, 6.

[3] ЛОПУХИН, А.: *Толковая Библия.* Т. 1., *cit. dielo,* s. 198.

[4] Ž 104, 30.

[5] Jób 33, 4.

[6] МЕДИОЛАНСКИЙ, А.: Шестоднев. 1.8.29. Cl.0123, 1.8.29.28.In: *Библейские комментарии отцов Церкви,* s. 8.

[7] Ž 104, 30. Celý tento 104 žalm ospevuje Boha ako stvoriteľa vesmíru.

skôr nazval nebom a zemou, neviditeľnou pustou zemou a priepasťou? Urobil to preto, aby od počiatku pod názvom neba a zeme poukázal na matériu celého vesmíru, ktorá bola stvorená z ničoho. Následne na to slovami, že zem bola neviditeľná a pustá, chcel poukázať na bezforemnosť, pretože z pohľadu počtu všetkých elementov bola zem najviac neforemná a mala najmenej svetla."[1]

Sv. Efrém Sýrsky hovorí: *„On – Duch Boží zohrieval rodiace vody podobne vtákovi, ktorý z roztiahnutými krídlami zohrieval vajíčka, aby sa zrodil nový život. Tento Svätý Duch je tiež predobrazom svätého krstu, ktorý sa vznáša nad vodami, keď sa rodia Božie deti."*[2] Ďalej tento sýrsky exegéta hovorí: *„Duch Boží sa vznášal, čím ukázal, že má rovnakú silu ako má Otec a Syn. Pretože Otec povedal, Syn to stvoril za pomoci Ducha Svätého. Preto slová „vznášal sa" chápeme, že On to zjavil, že všetko bolo stvorené v bytie Svätou Trojicou."*[3]

Sv. Efrém Sýrsky[4], ktorý sa nestotožňoval s názormi sv. Bazila Veľkého, konkrétnejšie pomenúva svetové živly ako prírodné živly, ktorých je štyri a to: voda, oheň, vietor a zem.

---

[1] ИПОНСКИЙ, А.: О буквальном смысле Книги Бытия 4. Cl. 0268, 4.467.5.In: *Библейские комментарии отцов Церкви...*, s. 8-9.

[2] СИРИН, Е.: Толкование на Книгу Бытия 1. Opera 1: 118; Творения 6:214.In: *Библейские комментарии отцов Церкви*, s. 9.

[3] СИРИН, Е.: Толкование на Книгу Бытия 1. Opera 1: 117; Творения 6:214.In: *Библейские комментарии отцов Церкви*, s. 9.

[4] ЦЫПИН, *Л.*, *cit. dielo*, s. 37.